

Populärvetenskaplig sammanfattning – Att vara inlåst: barn i tvångsbehandling och berättandets praktik

Mats Börjesson och Anna Gradin Franzén

Under det senaste decenniet har Statens institutionsstyrelse bjudit in tvångsvårdade barn och unga att berätta om sina liv i en skriftserie. Projektets syfte är att, utifrån narrativ och diskursiv metod, studera detta berättande. Tidigare forskning finns om hur kriminella kommer att upphöra med ett tidigare kriminellt liv, bland annat genom att uppta alternativa identiteter så som t.ex. familjefar, eller god anställd. Man har också visat upphörande med brottslighet inte är något som sker plötsligt och definitivt utan sker i en process där individen växlar mellan upphörande och kriminella aktiviteter en period innan den nya identiteten som icke-kriminell blir mer beständig. Forskning har också visat att en viktig aspekt av att kunna lämna den kriminella identiteten, och därmed de kriminella handlingarna, är att individen resonerar kring sin tidigare kriminella livsstil och beskriver den som icke-önskvärd och moraliskt förkastligt. Däremot finns det få studier av hur unga personer som kan befinna sig i ett tidigt skede av upphörande processen resonerar kring sina tidigare handlingar. Därför fokuserar denna studie på hur ungdomarna i tvångsvård på SiS särskilda ungdomshem berättar om sina vägar in i brottslighet samt hur vi kan förstå dessa berättelser som en del av en potentiell process där ungdomarna är på väg att upphöra med brottslighet. Projektet knyter an till forskningsfälten narrativ kriminologi, vändpunktsforskning samt forskning om upphörande av brottslighet.

Data består av de antologier som getts ut i skriftserien SiS unga berättar. Sammanlagt består samlingen av 1700 sidor text. I genomsnitt har det varit 90 ungdomar som bidragit med texter varje år, vilket motsvarar ca 10% av de som intas för tvångsvård varje år.

De vändpunkter som ungdomarna själva berättar om kan grovt delas in i tre kategorier: (i) uppväxtförhållande/problem inom familjen, (ii) problematisk skolgång/mobbning, samt (iii) bristande samhällsstöd. Inom den första kategorin finns berättelser om ungdomar som föds in i en svår situation, ofta finns missbruksproblematik och kriminalitet i familjen under hela uppväxten och flera berättar om att de själva blivit misshandlade eller sett andra i familjen bli misshandlade vid upprepade tillfällen.

Inom den andra kategorin beskriver ungdomarna att deras problem har sitt ursprung i skolan. Flera berättar om att de varit mobbade eller utsatta på olika sätt av både andra elever och lärare. De har då valt att undvika skolan och beskriver ofta hur de därmed har börjat skolka och hamnat i ett dåligt umgänge utanför skolan vilket har lett till droganvändning och kriminalitet. En närliggande berättelse är också om att ha svårt för skoluppgifter och därför inte känna sig hemma i skolan.

I den tredje kategorin finns en vanligt förekommande berättelse som ibland beskrivs som den första vändpunkten mot social utsatthet, eller som en bidragande faktor i en nedåtgående spiral. Det handlar om samhällsinsatser som är menade att hjälpa men som istället startar, eller ökar ungdomens problem. Många berättar om att de har blivit omhändertagna av samhället i en tidig ålder, men att de av olika anledningar inte har blivit hjälpta.